

borjával együtt 2¹/₂ forintért, egy lovat egy fél tallérért, amint magam is vettem több darabot.

E zsidó-német feljegyzést némileg kiegészítik a következő héber sorok:

לזכרון שמחת תורה שנת תס"ד בעמדי לפני ספר תורה במצות חתן תורה
באו המורדים הגקרא בליא רעבעליר העם אונגריין ועומדיי אצל המקום פעשטי
נגד חזק אובין פתאום ולא ידע איש מאומה מפני זה הי' מורא גדול והלכנו
מבתינו לחזק הג"ל ומשם זרקו בקדורי אש הגקרא שטיק גדולים על המורדים
תסע[ו] אתיהם שבת פרשת וישלח באו המורדים עוד פעם לפני המקום ולקחו
משם שלש מאות בהמות ואלף צאן והלכו לדרכיהם ועשהו הרג רב בחזק
צאלנאק אצל נהר דייסי.

Magyarúl: Emlékül az 5464-iki év tóra örömnepére, midőn a tóra elé járultam s jöttek a magyar lázadók, akik németül úgy neveztetnek »Rebeller« és megállapodván Pest városa mellett, hirtelenül, észrevétlenül Budavárra támadtak. A nagy rettegés miatt házainkból a várba menekültünk, ahonnan ágyúknak nevezett nagy tűzokádó fegyverekkel lőttek a lázadókra, akik erre elvonultak. »Vajislach« hetiszakasz szombatján ismét ott termettek és elrabolván 300 marhát és 1000 juhot, eltávoztak és a Tisza melletti Szolnokon leölvén azokat nagy tort csaptak.

Budapest.

DR. RICHTMANN MÓZES.

ADALÉKOK AZ ÓBUDAI HITKÖZSÉG ÉS CHEVRÁK TÖRTÉNETÉHEZ.

(Vége.)

A héber feliratok magyarázatai.

11. שויתי.

Az I. sz. a. díszes, rézből készült négyoszlopos állványt képez, amely tulajdonképen két s'vizit tartalmaz. A felső, mely még a régi templomból való, művészies kivitelű מנורה, valamint kerete is csupán zsoltári versekből áll. Az alsó ábrázolja a jelenlegi csodaszép kivitelű סיני-הקודש-t: a tűzben lobbanó סיני hegyén a לוחות körülvéve 6 oszlopos mennyezettel, amelyen korona díszeleg.

¹) Mindkét helyen Pest a magyar kiejtés szerint van írva.

Adakozója a többször említett Totis. Felesége Peszel מרת קרע לányja. Totis első felesége Sachs Kéle.

12. חוּמָה.

Az I. sz. a. az akkori előjáróság adakozó-készségét dicséri.

13. Oltár-takaró.

Miután nálunk még a konzervatív beosztás divik, az előimádkozó rendes helye a frigyszekrény jobboldalán van, a tórafelolvasás pedig a templom közepén a frigyszekrényvel szemben történik.

Az I. sz. a. az עמוד, a II. és III. sz. a. a שולחן használatára szolgál.

14. Szószék.

Az I. sz. a. adakozó családi neve Deutsch. Társfőnöke a nagy gabonakereskedő cégnek Deutsch Gábor és Józsefnek Budapesten, ahol a Muzeum-köruton háztulajdonos is volt. Egyetlen gyermeke Sándor, tornyai Schosberger Zsigmondnak veje. Deutsch egyik nővére dr. Kohn pesti főrabbi apjának fivéréhez ment nőül. A szószék sikerült felírását Deutsch kép. igazg. ügyességét dicséri.

A II. sz. a. díszes takarója ama szószéknek, melyet a restaurálás alkalmával készítettek; derék ifjaink hitbuzgósága, valamint az adakozó készségére vall.

A III. sz. a. nemeslelkű választmányi tagnak ajándéka.

A IV. sz. a. a már többször említett Weisz hitbuzgóságát dicséri. Fehér kelméből készült és a ימים נוראים használatára szolgál.

15. Emléktábla.

I.

Nem mulaszthatom el örömömnek kifejezést adni a fölött, mely szívem betölti — עלו לבי בך — valahányszor e két táblát olvasom, mondván: ברוך משנה עתים. Mert immár most a magyar nyelv uralja hitközségi életünket. A szószék, a község ház és természetes a hittanítás az egész vonalon, még a talmud is, mindannyi istápolója a szeretett hazai nyelvnek.

Ámbár 1869 óta a hitközség díszkoronájából hiányzik a legbecsesebb éke: a neves Mintafőiskola, de a hittanítás

mélyesítése céljából mégis a fiuk 8, a lányok 4 órai tanításban részesülnek hetenkint. Ami jelenleg négy tanító által történik. Ezek nevei: Bató J. Lipót, Friedman József, Reichenberg Miksa és Stöckelmacher Bernát. Mind a 4 okleveles néptanító; de Bató és Reichenberg rabbifunkció elvégzésre is képesítvék.

Az I. sz. »Emléktábla« héber betűs ugyan, de szövege részben német.

Rendeltetése megörökíteni mindazokat, kiknek védnöksége alatt, valamint hozzáműködésével 1820-ban hazánk akkor még legremekőbb zsidótemploma építtetett. Névszerint:

I. Ferencz, osztrák császár, Magyarország királya stb.

Antal József, palatinus stb.

Rudnay Sándor, Magyarország primása stb.

Majlath József gr., elnök stb.

Cziráky Antal gr., II. elnök, stb.

Bárczy Pál, I. alispán stb.

Kovács György, II. alispán stb.

Péehy Ferencz, plébános.

Német Sándor, praefectus.

Fischer Illés és
Lipthay Sándor } kamarai ügyészek.

Urbanovics Pál, uradalmi provisor és igazgatója az »izr. német« iskolának.

Érdekes, hogy Münz rabbinál nemcsak sírkövén, hanem itt is az »אמת« jelzőre akadunk.

Boskovitz Simon az ismert elnök.

Bobele Abr. nagy לַמֶּדֶן, de szabadelvű ember volt. Neuhaus, Morvaországból származott, egyidőben a hitközség elnöke. Őse a Kopelieknek, Kunevaldereknek és Wodianereknek. Felesége Rezel, Boskovitz leány. Fiainak neve Emanuel és Wolf.

Abelesz N. alelnöke a hitközségnek.

Totis az ismert adakozó.

Engel M. azonos a צִיִּיִּי-vel.

Blau Mord. a már említett כִּלִּי קוֹדֵשׁ adakozója.

Prostitz B. morvai aranyműves is nagy לַמֶּדֶן volt; feleségének neve Weisz Sendel, fiai Ignác és Lipót szintén aranyművesek Pesten. Kanitz M. H. Fia K. Dávidnak, atyja Weisz Berth. anyjának.

Perlgründ az ismeretes adakozó.

Reusz Hirsch atyja Reusz K.-nek a pesti ק"ה elnökének.

Boskovitz I. L. fia B. Simonnak.

Politz Feisch atyja P. Tévelnek, a már említett hitközségi elnöknek.

Boszkovitz Hirsch fivére B. Simonnak, fia B. Gerzonnak és atyja B. M. L.-nek.

Bogdán Z. H. alelnök egyidőben, őse a Jónas családnak.

A Lévi Szimche családi neve Weiszkirchen, nagybátyja a már említett Deutsch Gábor gabona-nagykereskedőnek, nagyatyja a nemes Fischhof dr.-nak.

Politz Abr. atyja a neves Weisz M. A. gabonakereskedőnek és nagyatyja Weisz I. ékszerésznek.

Bogdán Iczig fia a Móse és fivére Zekel Hirschnek.

Landherr András építőmester által 1820 július hó 20-án.

Breznicz az ismert hitközségi tanító, valamint jegyzője.

ש"ס חברה ליב סופר tulajdonképen Hellschein, a pesti חברה ליב סופר alapítója. Nagybátyja Kohn Iczig Hirschnek, a Bibelschatz szerzőjének, valamint K. Rubennek. Mert H. nővére felesége volt Chajet-Kohn Elchonnak, akinek fiai voltak említett Iczig Hirsch és Ruben, mely utolsónak gyermekei Arnold, Károly és Elkán.

A II. sz. alatt már hazánk nyelvén hirdeti azok érdemeit, akik imaházunk restaurálása alkalmával szerezték azokat.

Erényi Ullman Gyula műépítész, Weisz Bertalan veje, díjtalanul vezette a 46.000 koronába került munkálatot. Gyönyörűen fest díszes templomunk az új mezben. »Ständer« helyett modern ülőhelyek. Stylszerű festése, villamos világítása rendkívül emeli istenházunk szépségét.

Dr. Adler Illés főrabbi 1896 óta közkedvelt lelkipásztorunk; sógora Vajda Zsigmond dr., kerületünk jónevű orvosa, aki az érettségi utánig szemináriumba járt.

Ehrlich Sámuel, aranykeresztes nyug. Goldberger-féle gyárigazgató tett több alapítványt. Tanítványa Zipszer Mayernek. Fivére, Ehrlich Ede, rabbi volt Nagyváradon, Pécsen, ahol magyaravató beszédet is tartott.

Deutsch Lipót, a már említett nemeslelkű alelnöke a község, valamint a chevra kadisának. Többszörös háztulajdonos.

Elias Ede, buzgó előjáró; sógora a köztisztletben részesülő Lang Mihálynak és így rokona Breitner Lipótnak, az éveken át tevékeny előjáró tagnak.

Szamek Nándor, szeszgyári igazgató ismeretes jószívűsége, valamint előzékenysége által. Alárendeltjei bálványozzák. Fia, Jakab, szintén szeszgyári igazgató San-Franciskóban, kinek felesége unokája a pesti hitközség neves Lusztig hitoktatójának.

Handel Zsigmond előkelő előjárói tag, tojásnagykereskedő; dédunokája Goldschmied Jósiának — kinek zsinagógiai nevét viseli — a Goldbergerék egyik fivérének; unokája Lövenstein — vulgo Makova — Lipótnak.

Stern József dr. ügyvéd, a székesfőváros kimagasló alakja, tekintélyét a humanizmus szolgálatába állítja; veje Fleischner Samu dr. nagymihályi ügyvédnek, akinek fivére Faragó táblabíró.

Berger Ármin a közügyek önzetlen munkása, a Bahurim Bikur Cholim elnöke is.

Klein Jakab a község, valamint a chevra kadisa nemeslelkű előjárója; rőföskereskedő.

Orova Jónás éveken át nagy buzgalommal több tiszteletbeli hivatalt viselt; neje szül. Gattein; veje Sarkadi Adolf állami felső kereskedelmi iskolai tanár, aki fia Stöckelmacher B. hitoktatónak.

Schvarz Gábor tradicionális életű, jószívűségéről ismeretes; neje Goldbergerék családjához tartozik.

Radváner Adolf, a chevra kadisának éveken át odaadó előjárója; fivére Radváner Vilmos orvosnak (egyideig hitközségi elnök); aki apósa Halász Gyulának, a székesfővárosi tanár és tankönyvírónak.

Weisz Mór több egyesület buzgó előjárója. Apja Vágó Józsefnek, az Ipar- és Kereskedelmi Kamara jegyzőjének, valamint szakirodalmi írónak, aki veje Scherman Adolfnak, a székesfővárosi tiszti főorvosának.

Baron Adolf kereskedő, többszörös háziúr, kifáradhatlan hivatásában.

Augenstein Sámuel, takarékpénztári igazgató; apósa dr. Sipos közkedvelt kerületi orvosnak.

Freiberger Mór, Goldberger-féle gyárigazgató, neves

vegyész veje a komáromi Braunnak, az előkelő nagyvállalkozónak, aki neves volt talmudi tudományáról és nemeslelkűségéről.

B. Goldberger Sámuel. Ki az, aki e nemest nem ismeri? Gattein Izraelről már volt szó.

Leipziger Vilmos, a vaskorona-rend lovagja, a vörös sasrendjeles nagygyáros, páratlan jóltevő; atyja szintén éveken át a felekezet hűséges istápolója volt.

Dr. Rakonicz Mórról már történt említés.

Stern M. J., az éveken át volt érdemes elnök, alapítványt tett a »sínlők háza« javára.

Tatay Adolf dr.-ről szintén már többször történt említés.

Unterberg Adolf dr., *רופא מומחה ונאמן* mert rendelőszobájában gyakran nemcsak pestiekkal, hanem harmadik megyebeliekkel is találkozunk. Veje Veil Simonnak, a pesti hitközség jótékonyági ügyosztálya érdemes gabajának, akinek nagynénje a boldog emlékü Fochsz Johanna, és fia Antal az »árvaház« és »siketnémák« intézetének alapítója, aki leánya volt Pinkas — vulgo Jidels — Elkánnak, aki nagykereskedő és Béthamidrás tulajdonos volt Ó-Budán. Ez őse a Harkányiaknak, Koppély és Kadischeknek. Szegő dr. curiai bírónak Luiza nevű felesége szintén dédunokája Pinkásznak, aki József nádor udvari zsidója is volt.

Unterberg dr. fiai, Jenő dr. és Hugó dr. szintén jónevű fővárosi gyakorló orvosok és produktív szakirodalmi írók. Anyjuk valóságos *אשת חיל*. Nagyanyja *לביאה* édestestvére Fochs Johannának.

Szurdai Weisz Leó a Spizer-féle kékfestő-gyárnak egyik főnöke.

Boschán Márk lisztkereskedő.

Blau Sándor, a már említett Blau Jakab fia, vaskereskedő.

Deutsch Samu gőzmalmi főtisztviselő, Deutsch Lipót veje.

Finaly József egy ideig hitközségi alelnök, valamint a *קרן* érdemes alelnöke.

Finaly Zsigmond előbbinek fivére, a már említett *כתנת* adományozó; a »Kristály« jéggyár alapítója.

Elias Samu, Elias Ede előljárónak fia, jelenleg hitközségi pénztáros; fakereskedő villamos favágó-berendezéssel.

Ganz Mór egy ideig előljárói tag is volt.

Gattein Lipót a chevra kadisa tevékeny gabája; háztulajdonos.

Handel Gusztáv fivére Handel Zsigmondnak, és így rokonságban van a Goldberger, Lövenstein és Rakonicz családdal.

Huszerl Ignác többszörös háztulajdonos apósa Huszár Jenőnek, a magyar királyi posta helyettes igazgatójának.

Klein Lipót szeszgyári főtisztviselő sógora Szameknek. Atyja neves talmudista és hebreista.

Lieblich Vilmos kereskedő; már atyja is tevékeny részt vett a hitközségi életben. Annakidején igazgatója volt a neves Boskovits J. L.-féle iskolának.

Lövy Náthán nyug. irodafőnök annakidején sokat fáradozott — természetesen kellő eredménnyel — a Goldberger-féle gyár munkásai helyzetének javításán. Veje Rosenzweig Adolfnak, a kerület és a פ"ן hosszú ideig kedvelt orvosának, akinek unokája, Rosenzweig Adolf dr. most a II. kerület legkeresettebb orvosa.

Löffler Miksa a chevra kadisa gabája volt jó ideig; unokaöcscse főtisztviselő a Goldberger-féle gyárban.

Mittelman Jakab kereskedő, háztulajdonos, tevékenységet fejtett ki a hitközségi élet különböző irányában.

Quitter Ármin ifjú korában tanító volt, most tekintélyes gazdálkodó úgy a szőlő- mint a földművelésben.

Rosenstock Zsigmond bőrkereskedő unokaöcscse a nagy-alapítványú Holits V.-nek. Felesége révén rokonságban van a surdai Weiszokkal.

Reisz Mór dr. hajógyári, valamint kerületében keresett orvos. Atyja 20 évig volt hitközségi elnök Turdossinban.

Stern Sámuelről történt már említés.

Schiffer Ármin hajógyári főtisztviselő közkedveltje egész környékének; a hitközség, valamint a chevra kadisa számvizsg.-ja.

Vörösváry Vilmos, patricius családból, Ó-Buda legrégibbjeiből való kereskedő.

Weisz Simon S. L. adományairól már többször történt említés; jelenleg előljárói tag.

Zweig Vilmos sajtnagykereskedő és háztulajdonos.

Steiner Samu különösen fáradozott a templom restaurálásával; felesége a tekintélyes Breitner-családból való; kereskedő és háztulajdonos, valamint szikvizgyáros.

Korach Márk sok ideig a pozsonyi jesiba szorgalmas látogatója, később a Spitzer-gyár igazgatója. Leánya Kolozs Regina dr. székesfővárosi tanárnő, aki felesége Dénes Lajos drnak, székesfővárosi állami gimnáziumi tanárnak, akinek nagyatyja a híres *ר' שלמה סערדאהעל* hontmegyei főrabbi és nagybátyja Ehrenfeld N. prágai főrabbi.

Parcel József a hitközség és a *ק"ח* köztisztviselőben álló és érdemes jegyzője.

16. Urna.

I.

Az I. sz. a. ezüstből készült ládaalakú, gyönyörű munka. Totis az ismert, Reusz H. szintén. Boszkovitz M. fivére Hirs és Simonnak, fia Gerzonnak, egyidőben elnök is volt. Perlgrund a már említett, apósa Rottfeld orvosnak.

17. *מורה*-keret.

A hulla rituális mosása alkalmával megfelelő szentírási versek, valamint imák mondandók, melyek sokszorosított példányban a jelenlevő hivek közt szétosztatnak alkalmi használatra. Nyen imatáblák négy példánya értékes csinos ezüst keretbe van foglalva.

Az I. sz. a. Holits L. nagyatyja a *הצור תמים פעלו*-tábla adományozónak, aki anyai old. b. Goldberger Imre nagyatyja. U. sz. Baruch és M. I. Holitsnek. Kann W. őse Stern Mihálynak.

A II. sz. a. *משה צורף* = Engel anyai oldalon nagyatyja Reusz K.-nak.

Holits W. fia az öreg és atyja a fiatal H. Lipót, M. I. és Baruchnak.

A III. sz. a. *שרה רייצל* Zerkovitz család rokona, nagyjótévő.

A IV. sz. a. Kopel fivére W. Gumpel hitközségi elnök és többszörös adakozó.

18.

Az I. sz. a. adományozó iskolaszolga volt és a *חברה סעודה* használatára értékes ezüst evőeszközt ajánlott fel, azonkívül alapítványt tett, melynek kamatjából a szegény iskolásgyermek részére *ארבע כנסות* készítenőd.

19.

Bársonyban kötött, ezüstbe foglalt érdekes könyv a קדישן חב"י-é. Az itt közölt I—III. héber szöveg gyönyörű kézírás; de írója nincsen megnevezve.

20.

Irott asztali ima a chevra-lakoma számára, amely az ismert Hellschein kalligrafikai tehetségét dicséri. Feltűnő, hogy a szokásos ירבתי hiányzik.

21.

Asztali ének a chevra-lakoma alkalmából. Az ének szövege, valamint dallama nagyon régi, szerzője ismeretlen. De annyi biztos, hogy Münz rabbi idejében már ismerték.¹⁾

Á - nach nu edo ce - dek ve chev - ra - ka - di
 so nausz-nim se vá — — — ch loel á - ser hakol
 bo — ro jehi a - do náj imo-no ká - ser i ma - vauszéno
 ho - jo bilo ha - mo - vesz lo — — ne cáeh
 u - mo - ch - o a danaj di — — mo.

Néhány történelmi okmány.

Mint I—III. közölből világosan kitűnik, hitközségem sírkertje nem kegyeleti adomány, hanem mint ősünk Abraham, űk is (בנכ"י מל"א) jó pénzért vették az illető tulajdonostól. A legrégebb eddig ismeretes sírkő Trebits Lébes-é, 1729-ből. Örök álmukat aluszzák itt négy helybeli, több vidéki rabbi és sok társadalmi, valamint felekezeti kitűnőségek őse.

¹⁾ Itt minden ירבתי éneklik.

IV.

Függelék.

Az óbudai rabbik sírfeliratai.

I.

Oppenheim Beer mh. 1745.

טט

וננו בי גזא דרחמנא מנא רמותא ושפירא שפירתא
 דיומא דמנח ידי מצהיר לעלמא הדין ודאתי ואויל ליה
 למנוחה, ושביק לן לאנהא על הספינתא דלית לה מקברניתא
 ושבע בים התלמוד, אתרא דאלי ביה תליא תלי תלים
 של הלכות כצנא מלא ספרא
 לה מוריננו ורבינו אבל ומצ מהורר יששכר בער
 בהרב מהורר ליב אופנהיים שהלך לעולמו לעלמא
 דקשום, ואמת תפסי להאי גברא
 יום י' עשק ה' אייר תקה לפק
 תנצלה

II.

Ginsburg Náthán mh. 1783.

טז

לה הרב ההג המפורסם מי נתן
 בן מודרר מתתיהו זל אבל דקהלתינו
 שהיה מוריננו ורבינו נשיא אלקים בתוכינו,
 זכותו ינן בעדינו, עד ביאת משיחנו,
 נפטר ביום ששק זך מרהשון תקמ"ד ל.
 תנצלה

III.

Münz Mozes mh. 1831.

טז

איש אמתי
 הרב מהר"מ מינץ דצל
 היה אבל דסה נפטר ונקבר
 יום ב' ויו אלול שנת תקצ"א לפק
 תנצלה
 ישם אמו קוניה

IV.

Heller Hirs mh. 1834.

כתר תורה

הה! דמו יושבי אי כי נמלה עטרת צבי
 צדקתו זרחה בתבל, עמוקת התורה לו להבל
 באמריו מוקקים שבעתים, הודיע דברי אל היים
 יחיד בעמו והדרתו להסיף מעינותיו אהבתו
 הקדש חי במעלליו דור דור יציצו פעליו
 יצר חכמי זמננו, לנצח יהיה בתוכינו
 דוחו מלא פי שנים, כל צמא הלך לו למים
 שטמה שבה נשמתו, לזרח כשמש בגברתו
 לה אדונינו מורינו ורבעו פאר דורנו
 מרה צבי הירש העללעד זצוקל,
 נפטר יום ג' כה תשרי ונקבר למהרתו
 ביום ד' לפרש אהה הצדיק נאסף בעוננו לפק
 תנצלה
 ושם אמו הינדל

V.

Dr. Klein Gyula mh. 1895.

פג

אדונינו מורינו ורבינו הרב מוה
 שלום יהודה קליין זל
 שהיה אבד דקהלתינו זה שמנה שנים
 ויאסף אל עמיו בן חמש וארבעים שנה
 ביום ג' ראש חדש מנחם אב ונקבר
 ביום ד' ג' לחדש בשנת תרנ"ה לפק
 לדאבון משפחתו ולעצבון רוח בני עדתו
 תנצלה
 שם אמו חיילה

A sírkő hátsó lapján:

ITT NYUGSZIK NÉHAI

DR. KLEIN GYULA

AZ ÓBUDAI IZR. HITKÖZSÉG 8 ÉVEN ÁT
 VOLT BUZGÓ ÉS KÖTELESSÉGHŰ FŐRABBIIJA.
 MEGHALT TEVÉKENY ÉLETÉNEK 45. ÉVÉBEN
 1895. ÉV JULIUS HÓ 22-ÉN, MÉLYEN
 GYÁSZOLVA SZERETŐ CSALÁDJA ÉS HIVEI ÁLTAL.
 RÉKE LENGJEN PORAI FELETT!

VI.

A budai sirkertből exhumáltak sirköve.

1766.

למען

דעת כל עמי הארץ וידעו
בנים אשר יולדו: כאשר
גלתה יהודה מאוכן חדש
ושועלים הלכו בבית קבורתם

ועתה

הוכרחנו לפנות עצמות
הקדושים האלה: וקברנום
פה: והאבן הזאת שמנו מצבה
לעד בבני ישראל
ב אב תקנו ל.

VII.

Neuschloss Jakob (vulgo Jékev Vets) mh. 1868.

יסעת עירנו פאר וצבי ארצנו
וי אלקים צוה אוסל שמיט
סכות עלינו עלית על בני תמותה
פעליך וצדקיך לדור אחרון חרותה
ימות עולם יחלפו ועוד יזכרך לברכה
עוד יענו עליך אשרי איש שלו ככה
קול יעקב בתורה שם גדולים קנית
בחורי ישראל להדריך בה אוית
זה הרב הנאון החריף צדיק מופת הדור
מוה יוסף יעקב זצוקל
הוא שמש בהוראה פה בילדותו ונהג נשיאות
הרבנות שנים שמונה בקק סערדהעלי
וכל ימיו לא מש מאוהל התורה
נוע ונאסף אל אבותיו ביום א' טז לירח שבט
ונקבר ביום ג' ה' שבט בהספד מר ונורא וכבוד גדול
בשנת תרל"ח לסק
תנצלה
שם אמו הינדל

V.

Pótlások.

felirásai סרכת

I.

זה שייך לחברה מנ בשנת תקפ"ג ל (1828) (מנחה נכונה)

II.

זו האשה שרל אשת ה פנחס ב"ה זלמן ליב נ"י לחברה אנשי מקום דקק אובן ישן בשנת תקצ"ח ל. (1838)

III.

כתר תורה. נעשה ע"י אלופים נבאים מהחברא אנשי מקום דקק אובן ישן שנת תקצ"ח לפק (1838)

IV.

כת. זנ ר' גדלי" שולער עז הענדל זל לחברה דמנ בשנת תרי"א ל. (1851)
(מנחה נכונה)

V.

זאת נעשה ע"י אלופים נבאים מהחברא אנשי מקום דקק אובן ישן בשנת תרי"ד לפק (1854)

VI.

זו לה אמ ה שלמה בן ר' וואלף ב"ן עזט שרל בת ה יהודה שטיינר בשנת תרל"ד לפק (1874) (אנשי מקום)

Toraköpeny felirásai-בתונח

VII.

כת. הקצין ר' גומפל ב"ד מאניש ווייצנר עז מ שרל בת ר' אליהו ליב שפארי לה אמ דקק אי תקצ"ה ל (1835) (אנשי מקום)

VIII.

עץ חיים היא למחויקים בה (אנשי מקום)

felirásai מפה

IX.

זאת נדיב אברהם יצחק לעפלער בשנת תרט לפק (1849)

Ötkaros gyertyatartó.

X.

נעשה ע"י הקמן פום ההבר ר' טבל פאליצר נ"י דהק דקהלתנו יצו ונעשה ע"י אונז יצו פה קק אי בשנת תרטז לפק (1856) הק הרר לאור זיננר נ"י, הק הרר אל"י שטערן נ"י, הק הרר יוסף ליב וואקסמאנן נ"י.

Kárpit a frigyláda belsejében.

XI.

נעשה עי' אלופים נבאי צדקה הקטן החבר ר' מאיר גראם נ'י, הקטן החבר
 ד אברהם שלעוונער נ'י, הקטן החבר ר' שמעון בן החבר ד זלמן ליב ווייס
 נ'י תדמא לבק (1881)

A héber felirások magyarázatai.

E 11 különböző szerelvények héber felírásait csak a napokban szerezhettem meg, de kihagyni azokat azért még sem akartam.

A VI. sz. a. פריכת adakozója, Kohn Salamon már többször fordul elő. Ajándék az אנשי מקום részére.

A VII. sz. a. tóraköpeny adományozója Waiczner Gumpel és felesége שרל, Spady Illés leánya. S így rokona Handl és Héderváry Lehel orsz. képviselőnek. Az אנשי מקום tulajdona.

A VIII. sz. a. köpeny szintén az אנשי מקום-é. Névtelen adomány. Egy fa művészies kihimezése diszíti és alatta elmésen említett zsoltári vers: »Élet fája az azoknak, akik ragaszkodnak hozzá«.

Évszám sincs rajta.

A X. sz. a. ötkaros gyertyatartó van kettő, a frigyláda oszlopai előtt egy-egy, és csakis ünnepies alkalommal használatnak.

Policzer Tével, a már többször említett érdemes hitk. elnök, timár volt. Gyermekai is iparosok mind. Többnyire keztyűsök Pesten és Ó-Budán. Fia, Miksa helybeli keztyűgyári felügyelő is, atyja Policzer Zoltán drnak, helybeli kedvelt orvosnak.

Singer Lázár a pesti közismeretes gabbaj.

Wachsman J. L. sok időn át tevékeny gabbaj. Apósa Füschl paplangyárosnak, valamint Lévai Miksa székesfővárosi tanárnak, a boldogemlékü Tenczer Pál unokaöcscsének.

A XI. sz. a. díszkárpit a frigyláda belsejében az adakozók ízlését is dicséri.

Grosz Mayer rokonságban van az előkelő Linksz-családdal, valamint Ungár Jakab szügyi ker. rabbival a «מאמר ר' עקיבא» szerzőjével. Pipagyáros, de ritka buzgósággal évek hosszú során át a צדקה és a chevra kadisa gabbája.

Schlesinger Ábrahám ruhakereskedő rokonságban van Finalyékkel. Apósa Löffler Miksának; ügybuzgó gabbaj.

Weisz Simon már több értékes szerelvény nemes adományozója.

Tehát van összesen héber felírástos függöny 35, köpeny 29 és 5.

És most iparkodom folytatólag minden egyes tételhez, tőlem telhetőleg, az ígért »Pótlásokat« közölni.

A 152. old. V. sz. a. említett R. Simon dájannak unokája az Ó-Budáról származó Weil Simon pesti gabbaj, dr. Unterberg Adolf apósa.

A 154. old. XIX. sz. a. Weisz Simon sógora Elias Edének és Wohlschein Adolf könyvkötőnek. Weisz Sándor háztulajdonos, nagyfuvaros jó ideig hitk. érdemes előljárói tag és pénztáros volt. Leipniker Jakab a chevra kadisa, Kaiser Soma pedig a hitk. jegyzője volt.

A XXII. sz. a. nemeslelkű felesége unokája a neves Jekusziel Senaknak.

A 265. old. VII. sz. a. Leipniker és Deutschról történik említés más helyen.

Berger Móse apja az érdemes előljárói tagnak, Berger Árminnak.

Spady J. L.-ről szintén történt már említés. Nagyatyja Spady Zsigmond hirlapírónak.

Blau Mord. többszörös adakozó.

Braun Jakov Léb a mintafőiskolának aranykeresztes igazgatója.

Kohn Wolf Léb puritán életü sógora Leipniker és r. Jékev Vets egyik fiának, atyja Kohn Jakabnak, tekintélyes kereskedőnek, aki veje Böhm Jónásnak, aki sógora megint a neves Kohn Arnoldnak. Kohn Elkán méltó fivére az imént említett Kohn Arnoldnak, kiknek egyik rokonuk Oroszországban mint énektanár és első tenorista az operaházban sikeresen működött, de tűzvész életének legszebb korában véget vetett szép pályájának. Szegál Gabriella operaénekesnő volt Prágában, nővére egy debreczeni karmesterhez ment férjhez. E tehetséges családról különben már többször történt említés.

265. old. 8/IV. sz. a. csak most tudhattam meg. A Kannék-ról már többször volt szó.

Makova Léb, máskülönten Lövenstein a már említett Lövenstein B. atyja, férje Goldschmied Taubenek és így nagybátyja dr. Rakonicznak és nagyatyja a Handeléknek; a második felesége Amszterdam Cirl révén mostoha atyja Erdensohn Mórnak.

A 268. old. XVII. sz. a. Grán József többször fordul már elő mint adakozó, ק"ן gabbaj, sógora Bergl Dávidnak.

ר' יעקב שמואל רוס = Brik orvos, aki még háromszögletű kalap és hajfürttel járt.

ר' קאמל קוור = Kunevalder a Koppely és Harkányiék őse. Dr. Kunevalder ezredorvos és tekintélyes vezére a pesti hitközségnek. Anyja az említett Bobele Ábrahámnak leánya, és így nővére Bobele Volfnak, pesti nagykereskedőnek, aki apósa a híres Zipser Mayernek.

A 270. old. XV. sz. a. adományozó első feleségétől Ignác fia éveken át érdemes előljárói tag.

Auspicz Jakab nagyatyja szintén Kronberger Leónak, a »Magyar Általános Takarékpénztár« vezérigazgatójának, dr. Unterberg Adolf sógorának.

Reiszman Mór unokatestvére Stern Mihályné úrhölgynek.

A 271. old. 5/II. sz. a. Blau Zekelnak elkeseredett pöre volt Reusz Jakabbal.

A 272. old. 6/V. sz. a. Matterszborfer őse a volt fővárosi, jelenleg egy pénzüintézet előkelő főtisztviselőjének, Vadász Ede úrnak, a M.-Zs. Sz. munkatársának.

מיכל לייז = Brandiz, Breitner sógora Östreichner Manó gyak. orvosnak, a balatonfüredi fürdő felfedezőjének és leírójának, aki megbízott az óbudai híres iskola felavatási beszédjének megtartásával. Őse Breitner Zsigmond L.-nek, felekezeti egyik kiváló fiának, kinél a zsidó לב טוב oly mérvben érvényesül, hogy ebbeli érdemeit a legmagasabb helyről is méltatva elismerték.

Ezen előkelő rokonsághoz tartozik még a már említett Weisz Sándor és Weisz מיכל לייז aki kitűnő ősenek zsinagógiai nevét viseli.

Weisz Ármin a Bachurim Bikur Cholim Chevra nagyérdemű előjárói tagja.

Dr. Sziklai Salamon kerületünk népszerű orvosa és Rosenbaum Adolf a chevra kadisa jubilált alkalmazottja bámulatos emlékezőtehetségének, valamint hitközsége iránti szeretetének köszönhetem ezen adalékok jó részét, amit itt ezennel hálásan felemlíték azzal a szívem mélyéből fakadó fohássszal: Adj jó Isten neki hosszú, boldog családi életet, felekezetünknek pedig sok ilyen lelkes és lelkiismeretes alkalmazottakat!

A 274. old. XVIII. számához kell megjegyeznem, miszerint a Goldbergerék ősi tradíciójához tartozik nemcsak a munka, az iparfejlesztés, a jótékonyág gyakorlása, hanem idő és mód szerint a tudomány ápolása is. U. m. b. Goldberger Leó az államtud. doktora, b. Goldberger Lajos dr. vegyész-mérnök. Valódi אהבי תורה. Nemcsak most támogatnak iskolákat, tanférfiakat, szegény iskolásgyermekeket a tanulásban, hanem sok kiváló talmudtudósban Goldberger-vér serkedzik, vagy közeli rokont találunk. Így tudjuk, ר' יהושע fiai, Ábrahám és Jiczchak neves talmudisták voltak, nővérük, Réle, dr. Rakonicz anyja, Taube pedig a már többször említett r. Léb Makovának felesége.

ר' יעקב פריץ, ez volt Goldberger Ferencz zsinagógiai neve, leányát férjhez adta a חתם סופר neves tanítványához, r. Jákev Vetshez, kinek unokája a pesti hitközség főrabbija, dr. Kohn S. Rajongó szeretettel környékezte a dunaszerdahelyi főrabbit nemcsak az áldott lelkű 104 éves korában meghalt ליבלה anyósa, hanem büszkeséggel dédelgette az egész családot. Fel kell még említenem, hogy a négy fivér közt mindenki más-más családi nevet viselt: Goldberger, Goldschmied-Weisz, Engel és Wellisz.

A 276. old. 10/1. sz. a. Deutsch Dávid sógora a hitbuzgó Freund Jakabnak és a pesti Hecht-testvérek nagykereskedőknek.

A 35. sz. a. Holitsch Zekel, Wolfgang nemes adakozójának atyja.

Trebits Ó-Buda legrégibb családja közé tartozik.

עריאל צורף nagyatyja Reusz Károlynak, aki zsinagógiai nevét viselte.

לִיב נִשׁ a díszkorona egyik adományozója.

Sanak Jekusziel nagyatyja Fuchs bőrgyáros feleségének.

A 34. old. Boszkovits Simonnak szépunokája Szabolcsi Miksáné úrhölgy, az »Egyenlőség« érdemes szerkesztőjének méltó hitvestársa.

A 36. old. Freiburger Mór fia a prosznitzi tekintélyes hitk. elnöknek, apósa Braun Ármin, Komárom díszpolgára, vár- és vasútépítő, az arany érdemkereszt tulajdonosa, a híres Schrödter lundenburgi rabbinak veje.

A 38. old. Löffler Miksa unokaöccse Löffler Samu, a 2/XXIII. sz. a. köntösadakozó veje.

(מנוחה נכונה) »A túlvilági jutalomba való bizalmat szilárdító egyesület«; alapítója Münz rabbi.

(אנשי מקום) »Városba járók s házalók egylete«.¹⁾

E két אנשי מנוחה נכונה egyesült 1889-ben, melynek érdemes alelnöke volt halála napjáig a népszerű Edelstein Miksa, kinek fia Edelstein B. dr., Buda közkedvelt rabbija, aki veje Porgesz dr. neves lipcsei főrabbinak.

A közölt מצבה felírások a régi laktanya-u. temetőben találhatóak, kivéve az V-ik. Klein dr. főrabbi az 1888-ban megnyitott bécsi-úti temetőben piheni ki az élet fáradoalmait. Tanítványa volt Perls Mayer nagykárolyi, Hildesheimer J. dr. kismartoni és Jellinek A dr. bécsi rabbinak. Innen Szigetvárra került rabbinak, ahol meg is nősült. Ezután pedig Hirsch főrabbi utódja lett Ó-Budán, ahol a hittanítást modernebb irányba terelte.

Az I—IV. főrabbiokról bővebben olvashatunk Büchler dr. »A zsidók története Budapesten« című munkájában, csak a Heller sírkövén ügyesen kifaragott »szarvas«-ról — mert צַבִּי a neve — nem történik említés.

A VI. sz. a. budai exhumáltak sírkövének felírásán helyes az évszámot jelentő תקל"ו tehát 1766, és nem mint dr. Büchler tévesen kibetűzte תקס"ו azaz 1806.²⁾ Nem is lehet azért, hanem כ, mert végig olvastam úgy a község, valamint a chevra kadisa jegyzőkönyveit 1784-től 1807-ig és eme

¹⁾ Lásd Első Magyar-Zsidó Naptár és Évkönyvet az 1848-ik szökőévről, 131. old.

²⁾ Lásd fenti munkáját 262. old.

kegyeletes exhumálásról egy árva betűvel sem történik említés, sem hogy elhatározták, avagy hogy végrehajtották volna. És végre עדה המצבה, mert szerintem, nemcsak a tóratekercs, hanem a sírkő is mindannyi időjelző a derült vagy borult látóhatárnak Izrael társadalmi életének.

Mig amaz becsessége, valamint finom izléses kivitele által kitünik, addig emez, a türelmetlenség korának tanuja, primitív, anyag- és kiállításra nézve. U. p. Oppenheim rabbié 1745-ből és az exhumáltaké 1766-ból téglányalakú, szürke homokkő csak, míg a többi díszes emlékkő.

A VII. sz. a. Neuschloss főrabbi, a Goldbergerek és a Neuschloss-család kiváló rokona.

A többi közül várják feltámadásukat a régi temetőben Lánczy Leó főrendiházi tagnak dédapja פאללאק ז"ל, az óbudai chevra kadisa שמש-e; meghalt 1831 Szukosz első napján.

Ugyszintén Réthi Mór müegyet. tanár feleségének, valamint fivére, Finaly Henrik dr. egyet. tanárnak őse אנשיל פנאלי כלי זמר karnagya a palatinus udvari zenekarának. Ennek jutalmául kapták a Finaly »zenészek« a »Freihaust« a Föld- és Szőlőkert-utca sarkán. Talán onnan ered nevük. Finale = vége!

Pichler Győző elhalt orsz. képviselő nagyatyját szintén az óbudai sírkertben hantolták el.

»Liebmann J. Rosenfeld Erzherzoglicher Palatinal Hof-factor« és felesége, a kik ősei a Koppely és Kunevalder családoknak, szintén itt vannak eltemetve.

קימת-alapítvány van körülbelül annyi, mint tóratekercs, különböző célú, nagyságú és származásu. Újabb Stern M.-tól a »sinlők háza« javára. Az egyik Ehrlich Sámuel-féle alapítvány kamatjaiból örökös adót fizetnek a hitközségnek, a másiktól a »nyugdíjpénztár« javára.

! אשר עזתי עד כה! Szivem óhaja teljesedésbe megy. Sikerült nekem hitközségem ősz fejére dicskoszorut fonom az összegyűjtött nemesi levelekből igénytelen soraimban a »frigsátorról«. Hogy milyen az én községem a hazaszeretet és humanizmus dolgában, arról majd — később. Addig is Isten velünk!